

Самборська Н.М. Соціально-комунікативна компетентність майбутніх медичних працівників у контексті системного та компетентнісного підходів // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – №. 85. – Спецвипуск. – С. 97-101.

УДК 378.14+614.253.4

САМБОРСЬКА Н.М.,
аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

**СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ
МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО ТА
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДІВ**

В статтє рассмотрєна и обоснована возможность применения системного подхода и базовых принципов профессиональной подготовки специалистов - фундаментализации, системности, научности и доступности к процессу формирования профессиональной подготовки будущих медицинских специалистов. Определены ведущие сущностные характеристики системного подхода к анализу педагогических явлений; рассмотрєна проблема формирования социально-коммуникативной компетентности будущих медицинских работников в контексте системного анализа.

Ключевые слова: *система, медицинские работники, системный анализ, системный подход.*

The article reviews and substantiates the possibility of applying a system approach and basic principles of professional training - fundamentalization, systematic, scientific and availability to the process of professional training of future health care workers. It is determined leading essential characteristics of the system approach to the analysis of pedagogical phenomena; the problem of the formation of social-communicative competence of health care workers in the context of system analysis is reviewed.

Keywords: *system, health care workers, system analysis, system approach.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Професійна підготовка медичних працівників знаходиться на вістрі проблем системи охорони здоров'я, у якій кадри складають основу її ефективності. Від якості професійної підготовки медичного персоналу, рівня його професійної компетентності й загальної культури багато в чому залежить реформування системи надання медичної допомоги населенню. Компетентнісні засади підготовки медичних працівників спонукають до вироблення оптимальної сукупності форм, методів і засобів формування всіх складових професійної компетентності, в тому числі й соціально-комунікативної. Важливість означеного питання підкреслюється в міжнародних документах, які стосуються сфери охорони здоров'я, наприклад, в документах ВООЗ, Всесвітньої федерації медичної освіти (WFME), Європейської асоціації медичної освіти (ЕНМА). Вхідження України в європейський освітній простір орієнтує вітчизняну систему професійної підготовки медичних працівників на формування компетентнісного простору навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів різного рівня акредитації на засадах системності. Проте як на теоретичному, так і на практичному професійно-педагогічному рівні проблема виокремлення провідних теоретичних підходів до формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників вивчена недостатньо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема професійної підготовки медичних працівників знаходиться в полі постійної уваги науковців-педагогів, психологів, соціологів, істориків, медиків та представників інших наук. Так, питання вдосконалення професійної підготовки медичних працівників розглядаються у роботах О. Андрійчук, Ю. Колісник-Гуменюк, І. Кузнецової, М. Лісового, В. Пасько, В. Подрушняк, О. Солодовник, І. Тимошук, О. Уваркіної, Т. Чернишенко, М. Шегедина, Н. Шигонської та ін. Водночас у роботах вітчизняних науковців питання науково-теоретичного обґрунтування процесу формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери медичних послуг на засадах системності представлені недостатньо, що й зумовило необхідність їх більш детального вивчення.

Формулювання цілей статті. З огляду на вищесказане, мета статті полягає в обґрунтуванні наукових підходів до проблеми формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність виокремлення теоретичних підходів до формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців медичного профілю визначається, з одного боку, специфікою професійної діяльності медичних працівників у системі «людина-людина», з іншого – особливістю протікання комунікативних процесів у середовищі медичного закладу та поза його межами. Процес формування соціально-комунікативної компетентності фахівця відбувається з урахуванням провідних принципів професійної підготовки фахівців, серед яких, насамперед:

1) принцип фундаменталізації, що передбачає єдність методологічної, загальноосвітньої, теоретичної і практично-професійної підготовки фахівців в умовах вищих навчальних закладів різного рівня акредитації;

2) принцип системності як реалізація структурних зв'язків всередині системи професійної підготовки фахівців, та системи освіти загалом; як відображення системи методологічних знань (загальнонаукові знання, знання методів наукового пошуку, наступність у підготовці фахівців тощо);

3) принцип науковості – як такий, що відображає відповідність змісту професійної підготовки можливостям сучасної наукової думки; як реалізацію співвідношення теорії і практики професійної підготовки фахівців;

4) принцип доступності – передбачає відповідність змісту професійної підготовки реальному рівню знань студентів того чи іншого року навчання [1, с.48].

Класична вітчизняна педагогічна думка передбачає певну ієрархію науково-теоретичних підходів до досліджуваного педагогічного явища, процесу, проблеми. Саме поняття підходу означає сукупність окремих засобів і прийомів, які справляють певний вплив на явище, процес, факт у педагогічній реальності; це вихідна позиція, яка окреслює межі дослідницької діяльності на рівні методології. С. Гончаренко висловив ідею про ієрархію наукових підходів у педагогічній науці, яка є для нас важливою. Так, на думку вченого, має існувати загальнофілософська методологія як «система діалектичних методів і принципів, які є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання» [2, с.184]; загальна методологія передбачає використання найбільш загальних методів дослідження і теоретичних підходів у окремій галузі знання; часткова методологія включає «сукупність методів у кожній конкретній науці» [3, с.316]. Виходячи з наведеної вище ієрархії методології дослідження, вважаємо, що на рівні загальнофілософської методології проблеми формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників знаходиться системний підхід.

Методологічні підвалини системного підходу представлені науковим доробком І. Блауберга, В. Садовського, А. Сараєва, В. Сагатовського, О. Уймова, Ю. Урманцева, Е. Юдіна та інших науковців. Останнє десятиліття системний підхід став активно використовуватися українськими вченими-педагогами, а саме: В. Андрущенко (розкриття філософських засад сучасного системного підходу до загальних суспільних процесів) [4], Р. Вайнолою (у процесі дослідження професійної підготовки майбутніх соціальних

педагогів) [5], О. Гетманцевим (як методологічне підґрунтя сучасної юридичної науки) [6], С. Гончаренком, В. Кушнірем і Г. Кушнір (у процесі вивчення загальних засад науково-дослідницької діяльності в педагогіці) [7], Ю. Конаржевським (у контексті дидактичних засад сучасного навчально-виховного процесу) [8], Н.Кусик та С. Багдік'ян (вивчення системного підходу до управлінських процесів в освіті) [9], В. Шинкаруком (розкриття філософських засад системного підходу в життєдіяльності людини і суспільства) [10] та ін. Загалом поняття системи на філософському рівні оцінюється як питання співвідношення частин і цілого [10, с. 626]. Таким чином, система може визначатися як нова якісна характеристика певної сукупності елементів, характеристика кожного з яких є безсистемною [11, с.14].

Таблиця 1

Проблема формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників у контексті системного аналізу

<i>Елемент системного аналізу (за О. Гетьманцевим)</i>	<i>Характеристика означеного елемента</i>	<i>Співвідношення означеного елемента з проблемою дослідження</i>
Розгляд системи як цілісного утворення	Дає можливість встановити домінують системи над сукупністю окремих елементів системного утворення	Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників є системним утворенням, оскільки являє собою цілісний структурований процес, компоненти якого перебувають у взаємозв'язку і мають бути взаємоузгоджені
Аналіз елементів системи	Передбачає наявність комплексу методів і засобів аналізу, які дадуть можливість уніфікувати процес аналізу окремих елементів для формулювання загальної мети (місії) функціонування системи	Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників як системний процес складається з сукупності елементів, що мають різноманітне змістово-функціональне навантаження – цільові, дидактичні, методичні, кадрові компоненти, які разом надають цьому процесі як системі цілісності
Визначення характеру зв'язків і взаємодії компонентів системи	Цей крок передбачає структурний аналіз системного утворення з виокремленням специфіки кожного компонента, встановленням його місця і ролі в загальному процесі функціонування системи як цілісності	У формуванні соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників як системному утворенні простежується взаємодія цільового, змістового, процесуального, результативного й рефлексивного компонентів, кожен з яких відіграє свою роль у проектуванні й реалізації моделі й технології формування означеної компетентності
Просторово-часові характеристики функціонування системи	Встановлення просторово-часових характеристик функціонування системи дає можливість визначити місце означеної системи у більших або серед інших систем схожого чи відмінного характеру	Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників як системне утворення знаходиться в полі дії більших системних утворень, серед яких вирізняються, насамперед, професійна підготовка медичних працівників як система, а також сфера освіти як загальна система й соціальний інститут у суспільстві. Просторово-часові характеристики нашого об'єкта дослідження як системного утворення визначаються місцем (коледжі,

		інститути медсестринства) і часом (період професійної підготовки) досліджуваного процесу
--	--	--

Попри деякі відмінності у тлумаченні системного підходу з огляду на наукову галузь, яку представляє той чи інший учений, можемо констатувати, що всі проаналізовані нами дослідження зводять сутність системного підходу в наукових дослідженнях до кількох провідних характеристик означеного підходу, а саме:

- 1) система передбачає наявність окремих частин, які перебувають у нерозривній єдності з цілим;
- 2) кожна з частин цілого відображає тією чи іншою мірою всю систему, однак ціле домінує над сукупністю складових;
- 3) система – це складно організований об’єкт, що є комплексом підсистем.

Найбільш близьким до методологічного підґрунтя нашого дослідження вважаємо визначення системного підходу у роботах академіка С. Гончаренка, який писав, що «системний підхід – це послідовність процедур для створення складноорганізованого об’єкта як системи, а також спосіб опису, пояснення, прогнозування поведінки таких об’єктів; дослідження складноорганізованих об’єктів як комплексу взаємопов’язаних підсистем, поєднаних загальною ціллю, що розкриває інтегративні властивості об’єкта як системи, а також зовнішні й внутрішні зв’язки; цілісне бачення складноорганізованих об’єктів дослідження» [7, с.3]. Вчений зазначав, що кожен об’єкт педагогічного дослідження може розглядатися як система, у зв’язку з чим необхідним є аналіз цілісності об’єкта дослідження, виявлення взаємозв’язків між елементами системного утворення. Для дослідження систем необхідно застосовувати комплекс методів і засобів, що уможливають розкриття властивостей, структури і функцій системного об’єкта [7, с.5].

Для нас важливою є думка М. Локтіонова, який визначив особливості застосування системного підходу до аналізу гуманітарних явищ. На думку вченого, реалізація системного підходу включає низку послідовних кроків, а саме: формулювання проблеми; визначення й перевірка альтернативних рішень; побудова відповідних моделей з метою попередження небажаних наслідків застосування рішень; порівняння альтернативних рішень; оцінний аналіз; прийняття рішення і його здійснення; оцінка отриманих результатів [12, с.141]. Натомість О.Гетманцев цілком слушно зазначає, що аналіз системних явищ не повинен зводитись до аналізу структурних компонентів системи, при чому мають вирішуватися кілька основних завдань: розгляд системи як цілісності; аналіз елементів системи; визначення характеру взаємозв’язків; розкриття просторово-часових особливостей функціонування системи [6]. Співвідношення такої постановки питання про системний аналіз з проблемою формування комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників представлено нами у **таблиці 1**.

Таким чином, визначаючи процес формування соціально-комунікативної компетентності як системний, важливого значення в його аналізі набуває розробка форм, методів, засобів, інноваційних технологій і моделей означеного процесу, які також мають системні характеристики.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі аналізу наукової літератури нами обґрунтовано необхідність залучення системного підходу до теоретичної розробки технології формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників. Системність означеного процесу виявляється у його відповідності основним вимогам до системності педагогічних явищ і процесів. Застосування системного підходу дає можливість встановити структуру і взаємозв’язки між компонентами процесу формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних працівників. Перспектива подальших досліджень полягає у встановленні зв’язку системного та компетентнісного підходу до означеного процесу та в розробці компетентнісних засад соціально-комунікативної компетентності медичних працівників у процесі навчання у коледжі чи інституті медсестринства.

Література:

1. Зобенько Н. А. Сучасні підходи до підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах класичного університету / Наталія Анатоліївна Зобенько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія педагогіка, соціальна робота. – 2001. – Вип.29. – С.48-52.
2. Професійна освіта: Словник: навч. посібник /Укл. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
3. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
4. Філософський словник соціальних термінів / ред. колегія: В. П. Андрущенко та ін. – Х. : РИФ, 2005. – 672 с.
5. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ренате Хейкіївна Вайнола. – К., 2006. – 542 с
6. Гетманцев О. В. Системний підхід у науці цивільного процесуального права / О. В. Гетманцев // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – Вип. 597 : Правознавство. – С. 69–73.
7. Гончаренко С. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес / С. Гончаренко, В. Кушнір, Г. Кушнір // Шлях освіти. – 2008. – № 4. – С. 2–10.
8. Конаржевский Ю. А. Система. Урок. Анализ / Ю. А. Конаржевский. – Псков : ПОИПКРО, 1996. – 440 с.
9. Кусик Н. Л. Система управління якістю освітньої організації: загальні та специфічні характеристики / Н. Л. Кусик, С. В. Багдік'ян // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Маріуполь : ПДТУ, 2011. – Т. 2. – С. 74–77.
10. Філософський словник / за ред. академ. В. І. Шинкарука. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 796 с.
11. Кубанов Р. Методологічні засади використання системного підходу в дослідженні якості професійної підготовки студентів вищого навчального закладу / Руслан Кубанов // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2014. – Вип. 49. – С. 13-18.
12. Локтионов М. В. Системный подход в менеджменте : монография / М. В. Локтионов. – М. : Генезис, 2000. – 288 с.